

ENC S ALKÖZPONTTÁ VÁLÁSÁNAK ELŐZMÉNYEI ÉS TÉNYEZŐI A 19. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN¹

Szalipszki Péter
Herman Ottó Múzeum, Miskolc

Absztrakt: A 19. század második felében a kiépülő vasúti hálózatba kerülés óriási központképző potenciállal bírt. Ennek pregnáns megnyilvánulása, hogy Encs, miután ez a szerencse érte, térségében egyre inkább kiemelkedett, és a mikrorégió alközpontjává vált. Ennek folyamatát, megnyilvánulási mozzanatait mutatja be ez az esettanulmány.

Kulcsszavak: településhierarchia, központképző funkciók, alközpont, vasút, népesedés

A tanulmány címében megfogalmazott állítást, hogy Encs a 19. század második felében alközponttá vált, csak úgy bizonyíthatjuk megalapozottan, ha annak megmutatására is szentelünk kicsiny teret, hogy a 19. század első felében még nem volt az. Erre könnyű lehetőséget nyújt Fényes Elek 1851-ben megjelent, korszakos jelentőségű munkája, *Magyarország geographiai szótára* (FÉNYES 1851). Encsnek térségében, Abaúj vármegyében, a rendi korszak településhierarchiájában elfoglalt helyét úgy tudjuk megítélni, ha ismertetjük a korszak településkategóriáit, alulról kiindulva a legjelentősebbikhez eljutva.

A településhierarchia legalsó szintjét a *puszták* jelentették. A mai fülnek egészen különösen hangzik, hogy a pusztaság szó egy egykori településtípus elnevezéseként is jelentést hordozott, hiszen már az 1962-ben megjelent Új Magyar Lexikon 5. kötetében található címszó sem tesz semmi utalást arra, hogy a *pusztaság* szó régebben egy, általában kicsiny lélekszámú településtípus megjelölésére is szolgált: „1. elpusztult kultúrterület. – 2. (növényföldrajz) meleg, csapadékban szegény éghajlatú, fátlan, füves növénytársulás. – 3. a Magyar Alföld leghátrább, korábban teljesen fátlan területei Hortobágy, Bugac stb.), melyeken a két világháború közötti időszakig szilaj pásztorkodás folyt (ÜML 5. 1968, 499). A korszak leghátrább településfelesége – akárcsak manapság – a falu volt, amelyet még korábban, a

latinizmus időszakában *villa-* és *possesió*ként emlegettek a források. Ebbe a kategóriába tartozott Encs is.

A rendi korszakban a különféle jelzőkkel illetett városok jelentették a településhierarchia következő lépcsőfokát. A középkori katolikus egyház egész társadalomra kiterjedő jelentőségét mutatja az is, hogy a klérus magasabb tisztséget viselő személyeknek székhelytelepülése jelzőként megkapta az ott működő egyházvezetői titulusát: érseki város, püspöki város. A bányavárosi cím elnyerését egy olyan gazdasági tevékenység alapozta meg, amelynek technológiai, munkaszervezési különössége eredményezte ezeknek a településeknek a magasabb státuszát, és járult hozzá olyan, a korban még csak a messzi jövőbe mutató szociális intézmények létrehozásához, mint a telkibányai Szent Katalin Ispotály (PUSZTAI 2000, 120, 117–134; 2004, 429–436). A 19. század közepén azonban az összehasonlításra alapul szolgáló fő forrásunk, Fényes Elek *Szótára* is már csak *magyar faluként* emlegeti Telkibányát, ahol még mindig folyik némi bányászati tevékenység (FÉNYES 1851). Ettől függetlenül Encs a települési rangsorban ekkor még jóval alatta helyezkedik el az egykori aranygombos bányavárosnak. A falvak nagy tömegén felülemelkedő legnagyobb számú településkategória azonban kétséget kizáróan a latinizmus időszakában *oppidum*ként, az összehasonlítás kiindulópontjaként választott

¹ A tanulmány a 2019. október 4-én Encsben, a település első említésének 800., városá nyilvánításának 35. évfordulója alkalmából megrendezett konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

19. század közepén már *mezőváros*ként emlegetett településféle volt. A mezotérségben – melyben Encset igyekeztünk elhelyezni – Kassa *szabad királyi városi* címével egy egészen más szintet képviselt, hiszen központi funkciói régebben is és az átalakulás időszakában – a 19. század második felében – is messze meghaladták az abaúj-tornai közigazgatási egységként aposztrofált térség kiterjedését.²

A rövid településterminológiai kitekintés után következék Encs elhelyezése a 19. század közepének településhálózatában! A 19. század közepén Fényes adatai szerint Abaúj és Torna vármegyében³ 38 pusztá települést találunk. Néhány ezek közül Encs közelében: Felső-Novaj mellett Szebenye 32 lakossal, Sárvár 13 lakossal; Felső-Gagy mellett Lyuba 78, Karácsond 11 lakossal. Nemcsak ezek a közeli falvak, hanem a távolabbi puszták is alulmúlják Encset és a többi falut a térség településhierarchiájában. Abaúj és Torna megye Fényesnél talált 258 falva közül az összlakosság alapján meghatározott sorrendben Encs 672 lakosával a 189., amolyan közepkategóriás földműves falu, nem rendelkezik semmiféle olyan különös adottsággal, ami a lakosszáma alapján meghatározott sorrendi helyénél magasabb státuszba helyezését indokolná: „Encs, Abauj v. magyar falu, Forróhoz 1/2 órányira: 598 kath., 5 ev., 60 ref., 9 zsidó lak. Kath. paroch. templom. Első osztálybeli határ. fu. gr. Keglevich János” (FÉNYES 1851, I.). Azért, hogy a későbbiekben még szembevetőbb lehessen Encs előretörése a térség településhierarchiájában, megemlítek néhány közeli települést, amelyek lakosságukat tekintve ekkor még megelőzik Encset: Nyíri – 700; Csenyete – 722; Abaujvár – 795; Vilmány – 795; Gagybátor – 877; Felső-Méra – 1003; Korlát – 1006; Boldogkőújfalu – 1053; Vizsoly – 1136; Alsóvadász – 1295. Az Encset megelőző falvak többsége ekkor még csupán azért tud számosabb lakót, mert határuk nagyobb eltartó erővel bír. A középkori eredetű egykori hadi út mentén fekvő falvak – Boldogkőújfalu, Vilmány, Vizsoly, Abaujvár – esetében még játszhat jelentéktelen szerepet az áruforgalomhoz való laza kapcsolódás is, de ez az áruforgalom ebben az időben a kora-középkori levantei kereskedelmi úton folytatott kontinentális árucseré településerősítő hatásának már csak igen kicsi töredékét jelenti.

Az is természetesen, hogy az elmúlt időkben kiérdemelt, kivívott mezővárosi ranggal rendelkező 13 település is messze megelőzi Encset a térség településhierarchiájában. Így van ez még akkor

is, ha azoknak a funkcióknak jelentős része, amelyek korábban a környezetükben lévő falvak fölél emelték ezeket a mezővárosokat, a 19. század közepére egyes esetekben már meglehetősen háttérbe szorultak, jelentőségüket veszítették. Lakosságuk feltüntetésevel 1851-ben a térség mezővárosai a következők: Gönc – 4927; (Abaúj)Szántó – 4467; Szikszó – 3896; Alsó-Metzenzéf – 3255; Szepsi – 2409; Torna – 2026; Felső-Metzenzéf – 1949; Aszaló – 1780; Nagyida – 1698; Forró – 1600. Közelségére és a két település jövőbeni eltérő fejlődési irányára tekintettel indokolt Forró – Fényes Elektől származó – jellemzését idevenni: „FORRÓ – tót m. v. [mezőváros – Sz. P.], Abauj vmegyében, a pest-kassai országútban, Kassához 12 óra, 1600 kath. lak., paroch. templommal. Van vendégfogadója, postája, termékeny szántóföldje, nagy és igen jó bortermő szőlőhegye. Birja Kassa városa” (FÉNYES 1851, I.). Jászó – 1592; Boldogkővára (eredeti írásmódban: Bodó-Kő-Vára) – 1492; Enyiczke – 941. A korábban említett szabad királyi városi címét változatlanul viselő Kassa lakóinak száma 1851-ben 13034.⁴

Ilyen helyzetben, ilyen előzmények után következik be Encs történetében a „nagy bumm”, Encs alközponttá válásának ösrobbanása. „A magyar kir. államvasutak budapest-miskolcz-kassai fővonala, mely mint a volt tiszavidéki vasút 1860 aug. 14-én nyílt meg. Ongánál lép a vármegye területére, s onnan Kassáig folyvást a Hernád-völgyben, a folyó jobb oldalán, a csereháti hegység alatt halad, a folyó partjától 2–4 kilométernyi távolságban. Csak Garadnán felül közelíti meg a Hernádot; Szurdoknál egészen melléje kerül, de nem vágja át; Hidasnémetin túl ismét eltávolodik tőle 2–3 kilométernyire, míg közvetlenül Kassa alatt megint melléje kerül. A kassai pályaudvar előtt áthidalja a Hernád malomágát. A pálya mindvégig egyszerű völgypálya; műtárgyainak száma 44; de köztük nincs említésre méltó. Hossza a vármegye területén 80 kilométer. Állomásai: Onga megállóhely, Szikszó, Halmaj, Csobád m.h. Forró-Encs, Garadna, Hidas-Németi, Abaujvár-Kenyhec (m.h.), Csány Bárcza; végül Kassa...” (SZIKLAY-BOROVSKY 1896, 458).

A vasútvonal ismertetéséből láthatjuk, hogy közös állomást kapott az ekkor még mezővárosi pecsétet használó Forró és a földműves faluként jellemzett Encs, de úgy, hogy a títusterv alapján épült indóház Encshez került közelebb (2. kép).⁵ Ez az egyébként nem nagy távolságbeli különbség, és hogy a vasúti logisztika további elemei is Encsen valósul-

2 Lásd erről régebben BÁCSKAI-NAGY 1984, legújabban FRISNYÁK 2021.

3 Ebben az időben Torna önálló vármegyeként működött. Lásd erről bővebben SZALIPSZKI 2011, 365–384.

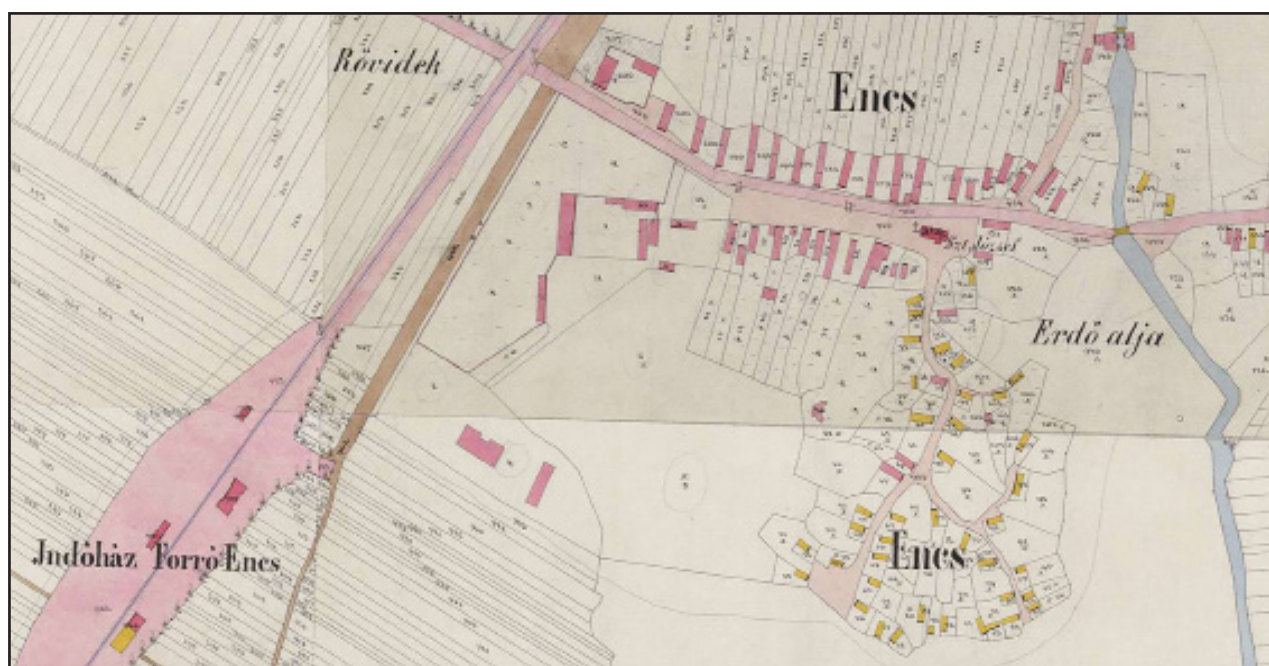
4 A térség átfogó településhierarchiai vizsgálatára vonatkozólag: SZALIPSZKI 1996.

5 Az állomásépületek títusterveihez és kategóriákba sorolásához lásd FRISNYÁK 2009 és 2018; VÖRÖS 2013.

1. kép. A Tiszavidéki Vasúttársaság III. rendű indóházi títusterve alapján 1860-ra megépült encsi vasútállomás (VAM HtA 42.3.)

Fig. 1. The Encs railway station, built by 1860 on the basis of the class III. railway station design plan of the Tiszavidéki Railways Company (VAM HtA 42.3.)

2. kép. Encs kataszteri, kéziratos térképe 1869-ből, határában a vaspályával és az újonnan épült indóházzal
(Forrás: <https://maps.arcanum.com/hu/map/cadastral/>)

Fig. 2. Cadastral, manuscript map of Encs from 1869, with the railway track and the newly built railway station in its border
(Source: <https://maps.arcanum.com/hu/map/cadastral/>)

hattak meg, eredményezte azt, hogy a két szomszédos település előmenetele különböző irányt vett: Encs elindult a térség alközpontjává válásának az útján, Forró pedig egyre inkább vesztett jelentőségéből. Persze Forró hanyatlásához hozzájárult az is, hogy azoknak a központképző funkcióknak, amelyek egykor gazdasági tekintetben megalapozták mezővárosi státuszát, a 19. század második felében egyre csökkent a hatóerejük. (Postakocsi versus vonat; lóváltó postaállomás versus vasútállomás.) Alig egy évtized elegendő volt ahhoz, hogy az előbbi megállapításokat a demográfiai adatok is alátámasszák. Encs lakossága 1869-re – a bevezetőben ismertetetthez képest – alig egy évtized alatt száz fővel gyarapodott (772 fő), addig Forróé több mint kétszázzal, Abaújszántóé csaknem százzal, a nagy múltú Göncé pedig ezerrel lett kevesebb. Egyetértek Csorba Csaba megállapításával, hogy Aszaló és Szikszó népességének apadásában Miskolc elszívó hatásának is szerepe lehetett (CSORBA 1986, 9). Abaújszántó és Gönc korábbi mezővárosi rangját egyebek mellett köszönhette az áruforgalomban betöltött szerepének is. Ez a funkciójuk időszakunkra sem szűnt meg teljes mértékben, de a néhány mázsával terhelhető lovasfogat, és az áruk tonnáival akár 50 km/óra sebességgel is száguldanivaló képes vasparipa pályája óriási előnyt biztosított

Encs számára. Encsnek azt a majdnem fél évszázados előnyét, míg 1909-ben a Szerencs–Hidasnémeti szárnyvonal megnyitásával Abaújszántó és Gönc is végre felkerült vasúthálózati térképre, már később sem tudta behozni az említett két nagyközség.

„A kiegyezés utáni közigazgatási átrendezés előnyösen érintette Encset. A régi abaúji mezővárosok viszont visszaszorultak. Elvesztette városi (mezővárosi) rangját a szomszédos Forró. Encs viszont közigazgatási centrum: körjegyzőségi székhely lett” (CSORBA 1986, 9; MOLNÁR 2008, 22). Az idézett szöveg meglehetősen pontatlan, félreérthető. A régi abaúji mezővárosok, vagy inkább a többi abaúji mezőváros és Forró mezőváros sorsa között nincs semmi különbség, amennyiben az 1871. évi XVIII. törvénycikk, majd az ezt megerősítő 1886. évi XXII. törvénycikk egységes országos rendezés keretében vezette ki a magyar jogi fogalomtárból a *mezőváros* terminust. Tehát Forró mezővárosi rangját nem egyedileg vesztette el, hanem az összes többi ilyen, immáron meglehetősen kiüresedett címet használó településsel együtt. A jogalkotó nyilvánvalóan érzekelte annak anakronizmusát, ellentmondásosságát, hogy ugyanolyan címmel bír – közeli példával élve – a polgárosodás magas fokán álló borsodi megyeszékhely, Miskolc, mint a vonzáskörzetébe tartozó Aszaló, vagy az 1869-ben 850 lakost szám-

3. kép. A két világháború között Encsről készült osztott képeslapok elmaradhatatlan eleme, a vasútállomás (VAM HtA 42.6.)

Fig. 3. The railway station is an indispensable element of divided front postcards about Encs made between the two world wars (VAM HtA 42.6.)

mezővárosoknak, Encsnek is értelmetlen lett volna törekednie a rendezett tanácsúság bürokratikus feltételeinek megteremtésére, mert sem méretük, sem lakosságuk nem indokolta a törvényben feltételül szabott hivatalok létesítését.

A mezővárosi címvesztés kapcsán említést tetünk arról, hogy a múlt időben bizonyos központ-

nak, mind pedig tágabb térségének (Abaúj-Torna vármegyének) az összlakosszáma apadt vagy alig nőtt, Encs lakóinak száma folyamatosan és erőteljesen gyarapodott. Az összevetésre úgy nyílik lehetőség, ha előbb a tágabb térség, Abaúj és Torna vármegyék, illetve Abaúj-Torna megye⁶ összlélekszámát tartalmazó táblázatot idehelyezzük.

Év	1869	1880	1890	1900	1910
Összlakosság	211 762 ~ 212 066 ⁷	152 750	151 066	156 360	158 077

1. táblázat. Abaúj és Torna, illetve Abaúj-Torna vármegye lakossága

képző funkciók súlya megváltozhatott, a közigazgatásban betöltött centrumszerep viszont minden korban a központi, alközponti térségi szerep pregnáns megnyilvánulása. Az 1880-as években Encs körjegyzőségi székhely lett, igazgatásilag hozzá tartozott Alsó- és Felső-Méra, Szala, Alsó- és Felső-Szend. A századfordulón pedig csendőrörs létesült a településen. Az 1880-as években a vasúthálózatban betöltött szerep még azzal is kiegészült, hogy vasúti postahivatal és távírdaállomás létesült a településen. A 19–20. század fordulóján további olyan funkcióknak és jelenségeknek lehetünk tanúi, amelyek újabb elemekkel gazdagították Encs alközponti szerepkörét. „1897-ben megalakult az Encsi Takarékpénztár Részvénytársaság, a Kisbirtokosok Hitelintézetének keretén belül 100 ezer Korona alaptőkével. (...) 1901-ben gazdasági népkönyvtár is létesült Encsen az országos könyvtári akció keretében. (...) A világháború előtt Encs már egy kis körzet kereskedelmi központja. A vasút kiépülése után sorra telepedtek meg a zsidó kereskedők. Az 1901-ben megjelent cégek kézikönyve adatai szerint egész sor fűszer- és vegyeskereskedés, terménykereskedés, fakereskedés és egy szódavízgyártó üzem működött” (CSORBA 1986, 9–10; MOLNÁR 2008, 22).

Egy település térségéből történő kiemelkedésének talán legplasztikusabb mutatója az, ha lakosainak száma dinamikusabban növekszik, mint a környező településeké. Encs központosságának szignifikáns megnyilvánulása, hogy azokban az időperiódusokban is, mikor mind a települést övező mikrorégió-

Az adatsor értelmezéséhez két megjegyzés kívánkozik: 1. Az 1880. évi, mintegy félszázezres csökkenés legfontosabb oka az 1872–73-ban az országot és a vidéket sújtó utolsó nagy kolerajárvány volt (MOLNÁR 1935, 13). 2. Az 1880. évi adatot követő csökkenésnek, illetve a természetes szaporulatot messze alulmúló szerény növekedésnek az okát pedig a vármegyét az országos átlagnál jóval nagyobb mértékben sújtó kivándorlásban kell látnunk (MOLNÁR 1935, 14).⁸

A táblázatok demográfiai adatai minden kétséget kizáróan alátámasztják az Encs központosságára vonatkozóan az előbbieken tett megállapításokat. Szembetűnő a vasút létesítését követő másfél évtizedre eső népességrobbanás, amely az 1872–73-as kolerajárvány veszteségét Encsen nemcsak nivellálta, hanem igen jelentős mértékben meg is haladta. A zsidóság arányának folyamatos növekedése is, mint afféle társadalmi indikátor, Encs alközponttá válásának, szerény mértékű polgárosodásának szembetűnő megnyilvánulása. Összességében megállapíthatjuk, hogy mikrorégiójában Encs jó kondíciókkal várhatta a 20. század kihívásait.

ÖSSZEFOGLALÁS

1851-ben Abaúj és Torna megye Fényes Elek *Geographiai szótárában* talált 258 falva közül az összlakosság alapján meghatározott sorrendben Encs 672 lakosával a 189., amolyan középkategóriás

6 A két vármegye utolsó, harmadik egyesítésére 1884-ben került sor (SZALIPSKI 2011), ezért az 1869. évi és 1880. évi adatok az ezekben az években még külön szereplő vármegyék adatainak összesítésével keletkeztek (SEBŐK 2005, 5, 211).

7 A jelentéktelen (304 fős) eltérés abból adódik, hogy a Táblákról, illetve a Népszámlálási kötet alapján Abaúj megye össznépességére vonatkozó adatok is ilyen különbséget mutatnak (SEBŐK 2005, 5).

8 Laky Dezső számításai szerint 1899–1913. átlagában ezer főre évi 18,7 kivándorló esett, amit egy kevéssel csak Sáros (19,1 fő) és Ung (19,2 fő) megyék vesztesége múlt felül (LAKY 1918, 3).

Év	1851	1869	1880	1890	1900	1910
Összlakosság	672	772	2 285 (!)	2 218	2 397	2 610
Zsidóság száma	9	44 (!)	127	156	172	225
Zsidóság aránya %-ban	1,3%	5,7%	5,6%	7,0%	7,1%	8,6%

2. táblázat. A központosodó Encs népesedése

földműves falu volt. Encset ekkor még természetesen Abaúj és Torna vármegye mezővárosi ranggal rendelkező 13 települése is megelőzte a rangsorban mind a lakosságot, mind más mutatókat illetően. Encs alközponttá válásának „ősrobbanása” 1860. augusztus 14-én következett be, amikor a Budapest–Miskolc–Kassa vasúti fővonalon a falu határában vasúti állomás létesült. Ez az egyetlen tényező elegendő volt ahhoz, hogy a későbbiekben Encs az alközponti szerep mind több jegyét magához vonzza: körjegyzőségi székhely lett, postahivatal és távirdaállomás létesült, 1897-ben megalakult az Encsi Takarékpénztár Rt., a századfordulótól pedig az encsi csendőrőrs járőrei biztosították a környező falvak nyugalalmát. Az első világháborút megelőzőleg Encs már egy kis körzet kétségkívül kereskedelmi központjaként is jellemezhető, de a környezetéhez, közegéhez viszonyított legkaraktéresebb eltérés az, hogy míg Abaúj-Torna vármegye egésze óriási vérvesztéséget szenvedett el a 19. század végi, 20. század eleji kivándorlási hullám következtében, Encs összlakosszáma folyamatosan gyarapodott.

RÖVIDÍTÉSEK

CJH – Corpus Juris Hungarici

ELTE – Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

HOM HTD – Herman Ottó Múzeum, Helytörténeti Dokumentáció, Miskolc

ÚML – Új Magyar Lexikon

VAM HtA – Volt Abaúji Múzeum Helytörténeti Adattára, Miskolc (a Herman Ottó Múzeum kezelésében)

IRODALOM

BÁCSKAI Vera – NAGY Lajos

1984 *Piackörzetek, piacközpontok és városok Magyarországon 1828-ban.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

CJH

1871 *Corpus Juris Hungarici. Magyar Törvénytár.* 1869–1871. évi törénycikkek. Budapest. [Kiadásuk: 1896]

1886 *Corpus Juris Hungarici. Magyar Törvénytár.* 1884–1886. évi törénycikkek. Budapest. [Kiadásuk: 1897]

CSORBA Csaba

1986 A kezdetektől a felszabadulásig. In MOLNÁR János – NAGY József né – URBÁNNÉ Tóth Edit (szerk.): *Encs 1945–1985.* Encsi Városi Tanács, Encs. 3–12.

FÉNYES Elek

1851 *Magyarország geographiai szótára, melyben minden város falu és pusztá betürendben körülményesen leíratik.* Pest. [Reprint: Budapest, 1984.]

FRISNYÁK Sándor

2021 *Egy felvidéki életkamra. Abaúj-Torna vármegye regionális szerkezete 1785–1920.* Kézirat.

FRISNYÁK Zsuzsa (írta és szerkesztette)

2009 *Volt egyszer egy vasút... Képes történet.* Indóház, Budapest.

2018 *Volt egyszer egy vasút... II. A Magyar Államvasutak 150 évének képes története.* Indóház, Budapest.

LAKY Dezső

1918 A magyar szent korona országainak kivándorlása és visszavándorlása 1899–1913. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat 67.) Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.

MOLNÁR Endre

1935 Abaúj-Torna népességi statisztikája. In MOLNÁR Endre (szerk.): *Magyar városok és vármegyék monográfiája. Abaúj-Torna vármegye.* A Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, Budapest. 9–82.

MOLNÁR János

2008 *A mi Encsünk.* Encsi Városvédő és Szépítő Egyesület, Encs.

- PUSZTAI Tamás
2000 Előzetes jelentés a telkibányai Szent Katalin ispotály 1997–98.évi feltárásáról. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, XXXIX. 117–132.
- 2004 A telkibányai Szent Katalin ispotály. In KOVÁCS Gyöngyi (szerk.): *Quasi liber et pictura. Tanulmányok Kubinyi András 70. születésnapjára*. ELTE Régészettudományi Intézete, Budapest. 429–436.
- SEBŐK László (összeállította)
2005 *Az 1869. évi népszámlálás vallási adatai*. Teleki László Alapítvány, Budapest.
- SZALIPSZKI Péter
1996 Abaúj (és) Torna vármegye településhierarchiája a 19. század második felében. Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE). Kézirat. HOM HTD 2010.25.1.
- 2011 Külön és együtt – Abaúj és Torna vármegye egyesülései. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, L. 365–384.
- SZIKLAY János – BOROVSZKY Samu (szerk.)
1896 *Abaúj-Torna vármegye és Kassa*. (Magyarország vármegyéi és városai.) Budapest.
- ÚML
1962 *Új Magyar Lexikon* 5. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- VÖRÖS Tibor
2013 *Vasúti építészet 3. Szabványtervek alkalmazása a vasúti építészetben*. <http://redsalon.blogger.hu/2013/11/30/szabvanytervek-alkalmazasa-a-vasuti-epiteszetben> (Letöltés: 2021. 07. 26.)

ANTECEDENTS AND FACTORS OF ENCS BECOMING SUBCENTRE IN THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY

Keywords: settlement hierarchy, center-forming functions, subcentre, railway, population

In 1851, out of 258 villages of Abaúj and Torna counties, as found in the Geographical Dictionary of Elek Fényes, Encs was the 189th in the order determined by the total population with its 672 inhabitants, kind of a middle-category farming village. Encs was then, of course, preceded by the 13 settlements with the rank of market town in Abaúj and Torna counties, both in terms of population and other indicators. The “big bang” of Encs becoming a subcentre occurred on August 14, 1860, when a railway station was established on the Budapest–Miskolc–Košice main line in the border of the village. This single factor was enough to enable Encs to attract more and more features of the subcentre role: it became the residence of the district notary, a post office and a telegraph station were established, the “Encsi Takarékpénztár Rt.” (savings bank) was established in 1897, and from the turn of the century, patrols of the gendarmerie in Encs ensured the tranquillity of the surrounding villages. Previous to the First World War, Encs could have already been described as the undoubted commercial centre of a small district, but the most characteristic difference compared to its surroundings is that while Abaúj-Torna County suffered a huge blood loss due to the late 19th and early 20th century emigration, the total population of Encs has been steadily increasing.

Péter Szalipszki